

Коваль Світлана Любомирівна
к.е.н., доцент кафедри фінансів імені С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету

МОТИВИ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА КРЕДИТНУ ПОВЕДІНКУ **ДОМОГОСПОДАРСТВ**

Фінанси домашніх господарств є важливою складовою фінансової системи країни. Домогосподарства виступають споживачами виробленої продукції, формують основу споживчого попиту, здійснюють відтворення людського капіталу, володіють інвестиційними ресурсами. Як суб'єкти фінансового ринку домогосподарства є активними учасниками фінансових відносин, які можуть виступати як продавцями, так і покупцями грошових коштів, формуючи інвестиційні ресурси або залучаючи кредитні кошти. Фінансова поведінка домогосподарств впливає на соціально-економічний розвиток держави і тому є об'єктом дослідження вчених економістів серед яких А. Вдовиченко, Т. Єфременко, М. Касьян, Т. Кізіма, Ю. Куликов, В. Леонов, І. Ломачинська, В. Мяленко, А. Незнамова, О. Резнікова, Н. Слав'янська.

Кредитну поведінку, як складову частину фінансової поведінки домогосподарств, досліджували М. Іващенко, Т. Кізіма, Д. Стребков, О. Шаманська. Разом з тим, дослідження кредитної поведінки домогосподарств, її мотивів та факторів впливу потребують подальшого вивчення.

У процесі аналізу наукової літератури, присвяченої дослідженням кредитної поведінки населення виявлено спільні підходи вчених економістів до її тлумачення (див. табл. 1).

Єдність поглядів вчених на сутність кредитної поведінки полягає у розумінні її як діяльності, яка пов'язана із запозиченням (залученням) коштів і базується на загальноприйнятих принципах кредитування.

Трактування поняття «кредитна поведінка»

Автор	Зміст тлумачення
Д. Стребков	діяльність індивіда чи домогосподарства, за якої відбувається запозичення грошових коштів, яке передбачає їх обов'язкове повернення [1, с. 110].
М. Іващенко	діяльність індивіда, в процесі якого відбувається запозичення коштів на умовах терміновості, зворотності і платності [2, с. 51]
Т. Кізіма	діяльність, спрямована на залучення тимчасово вільних коштів інших суб'єктів: інституцій фінансового ринку, підприємств, інших домогосподарств на умовах поверненості, строковості та, як правило, платності і забезпеченості [3, с. 21]
О. Шаманська	діяльність індивіда або домогосподарства у процесі якої відбувається запозичення коштів на умовах терміновості, зворотності та платності [4, с. 94]

Залучення кредитних ресурсів, дає можливість домогосподарствам задовольнити потреби при відсутності заощаджень, покращувати умови життя, підвищувати рівень їх добробуту. На кредитну поведінку домогосподарств впливають численні фактори. На думку О.С. Шаманської, кредитна поведінка домогосподарств формується під впливом таких чинників як: політична та соціальна ситуація в країні, рівень довіри (недовіри) до держави та фінансової системи, рівень розвитку фінансового ринку та його інфраструктури, економічна і фінансова грамотність, стан правового регулювання кредитної діяльності, соціально-психологічні та соціально-культурні стереотипи [5, с. 107].

Дійсно, політична та соціально-економічна ситуація в державі визначає кредитну поведінку населення. При зростанні національної економіки, низькому рівні безробіття, стабільному курсі валют та рівні цін домогосподарства частіше залучають кредитні ресурси. У період кризових явищ, зростанні безробіття, політичній нестабільності зменшується попит на товари і послуги, домогосподарства з обережністю вступають в кредитні відносини або взагалі відмовляються від них.

Довіра домогосподарств до держави проявляється у їх ставленні до всіх економічних інститутів у ній. Ефективна співпраця банківських установ та домогосподарств можлива лише при довірі населення до держави та

банківської системи. Ситуація, яка склалась в Україні упродовж 2014–2015 рр. негативно вплинула на стабільність вітчизняної банківської системи. Значна девальвація гривні, спад в економіці, військові дії у східному регіоні, розрив міжрегіональних зв'язків унаслідок анексії АР Крим, недостатній рівень корпоративного управління зумовили погіршення якості кредитного портфелю банків. Унаслідок зростання обсягу проблемних кредитів банки змушені були створювати значні резерви за активними операціями, що неминуче негативно вплинуло на рівень капіталізації банківських установ. У 2014 р. вітчизняні банківські установи відрахували до резервів 103 млрд. грн., що стало визначальним чинником отримання негативних фінансових результатів: у 2014 р. збитки банківського сектору склали майже 53 млрд. грн. У 2014 р. кількість банків, які мають банківські ліцензії Національного банку України, скоротилася з 180 до 163 банків [7]. Упродовж 8 місяців НБУ відкликав ліцензії ще 29 банків, таким чином станом на 1 вересня 2015 р. лише 134 банки володіли банківськими ліцензіями [8]. Така ситуація негативно вплинула на довіру домогосподарств до вітчизняної банківської системи.

Вплив кризових явищ в економічній та політичній сферах країни на кредитну поведінку домогосподарств відобразився у показниках динаміки кредитів, які надано домогосподарствам вітчизняними банками (табл. 2).

Таблиця 2

**Динаміка кредитів наданих домогосподарствам банківськими установами
України у 2008–2014 рр.***

Показники		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Кредити надані домашнім господарствам	млрд. грн.	280,5	241,2	209,5	201,2	187,6	193,5	211,2
	темп зростання, %	-	86,0	86,9	96,0	93,2	103,1	109,1
	абсолютний приріст, млрд. грн.	-	-39,3	-31,7	-8,3	-13,6	5,9	17,7

*Складено і розраховано автором на основі [5]

Як видно із показників представлених у табл. 2, кредитна поведінка домогосподарств є чутливою до економічних та політичних факторів. Так,

світова фінансово-кредитна криза 2008 р. негативно вплинула на кредити, надані домашнім господарствам і їх обсяг скоротився до рівня 241,2 млрд. грн. у 2009 р., 209,5 млрд. грн. у 2010 р., 201,2 млрд. грн. у 2011 р., 187,6 млрд. грн. у 2012 р. У наступні 2013–2014 рр. спостерігалась активізація кредитної поведінки домогосподарств, однак рівня 2008 р. за обсягом кредитів не досягнуто.

Кредитну поведінку домогосподарств визначають мотиви, іншими словами – мета, для досягнення якої домогосподарства залучають кредитні ресурси. Основними мотивами до залучення кредитних ресурсів є: забезпечення бажаного рівня життя, витрати пов'язані з утриманням дітей, проведення національних обрядів, відновлення здоров'я, бажання розпочати або розширити власний бізнес.

Одним із основних мотивів отримання кредиту є мотив забезпечення бажаного рівня життя. Таке бажання виникає через відчуття нестачі як матеріальних благ (меблів, одягу, продуктів харчування, товарів для дому тощо), так і соціальних (туристичні поїздки, страхування та ін.). Прагнення володіти такими ж матеріальними благами як сусіди, знайомі, родичі підштовхує до бажання отримати товари та послуги, які не мають грошового забезпечення.

Піклування батьків про дітей проявляється у прагненні дати нащадкам найкраще: забезпечити одягом та взуттям, навчальним приладдям, сучасними гаджетами, дати високий рівень освіти. Домогосподарства з низькими доходами змушені у таких випадках вступати у кредитні відносини та повертати позичені кошти частинами упродовж певного часового періоду.

Мотивацією отримання кредиту є також здійснення витрат, пов'язаних, із дотриманням звичаїв і традицій (хрестини, випускний, весілля).

Залучення кредитних коштів для початку або розширення сімейного бізнесу є ефективним вкладенням позичених коштів, яке дозволить підвищити добробут домогосподарства та повернути кредит.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зауважити, що кредитна поведінка домогосподарств є складним економічним, соціальним явищем і залежить від багатьох чинників, а її прояв впливає як на споживання товарів та послуг, так на формування попиту на фінансові активи та розвиток ринку фінансових послуг.

Список використаних джерел

1. Стребков Д.В. Основные типы и факторы кредитного поведения населения в современной России / Д.В. Стребков // Вопросы экономики. – 2004. – № 2. – С. 109–128.
2. Іващенко М.В. Поведінкові аспекти інституційної динаміки кредитного ринку України / М.В. Іващенко // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – №1. – С. 49–55.
3. Кізіма Т. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, класифікація, чинники впливу / Т. Кізіма // Світ фінансів. – 2011. – № 4. – С. 19–26.
4. Шаманська О.С. Сучасні мотиви та тенденції раціоналізації кредитної поведінки домогосподарств в Україні / О.С. Шаманська // Наукові записки. Серія “Економіка”. – 2013. – № 22. – С. 94–96.
5. Шаманська О.С. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, мотиви, види та чинники / О.С. Шаманська // Вісник ТНЕУ. – 2014. - № 2. – С. 104–111.
6. Кредити, надані домашнім господарствам // Бюлетень Національного банку України. – 2015. – № 2. – С. 152.
7. Банківська система 2015: виклики та перспективи / Лютий 2015 р./ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>
8. Дані про кількість банків України / Грошово-кредитна та фінансова статистика / Офіційний сайт НБУ: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>